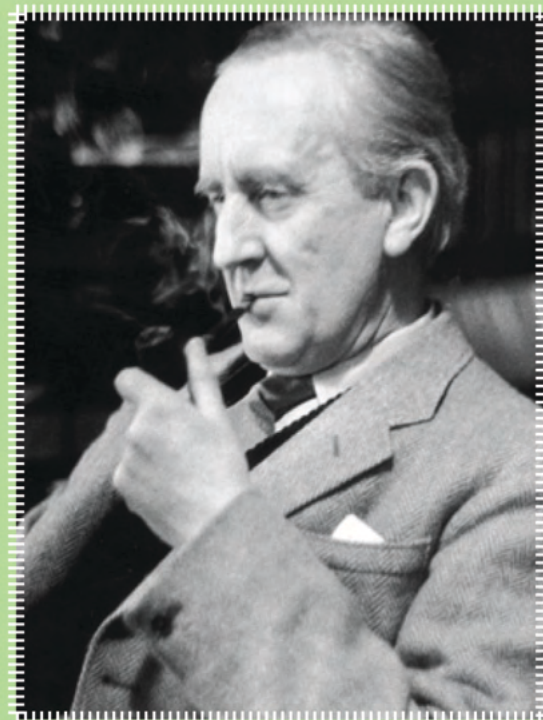


Свет речи

часопис за српски језик и књижевност
Београд 2023.

Староштокавска акцентуација	Новоштокавска акцентуација
живѐо	живео
зѐјтин	зѣјтин
рѣдила	рѧдили
ѡвдѣ	ѡвде
јѡјима	јаја, јаје

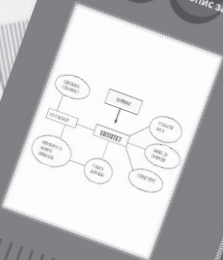


55-56

Свет речи

часопис за срpski jezik и књижевност

Београд 2018.



Свет речи
часопис за срpski jezik и књижевност
Београд 2018.

Свет речи
часопис за срpski jezik и књижевност
Београд 2009.



Свет речи
часопис за срpski jezik и књижевност
Београд 2011.



29-30

Свет речи
часопис за срpski jezik и књижевност
Београд 2021.

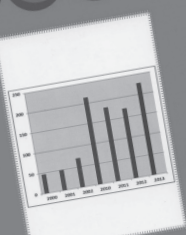


Свет речи
часопис за срpski jezik и књижевност
Београд 2012.



29-30

Свет речи
часопис за срpski jezik и књижевност
Београд 2015.



39-40

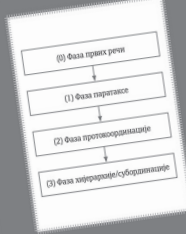


51-52

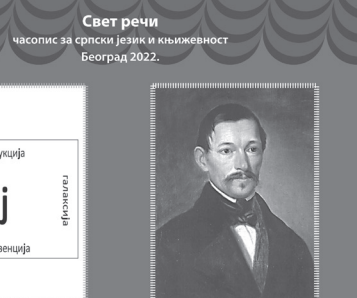


31-32

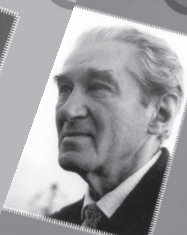
Свет речи
часопис за срpski jezik и књижевност
Београд 2019.



47



53-54



35-36



35-36

САДРЖАЈ

Писци говоре

Песници су синови матерњег језика
(са Матијом Бећковићем разговарала Јована Милованчевић) 3

Свет језика

Викторија Капријелова, *Дистрибуција предлога од и из у српском језику* 8

Тумачења

Милица Миланков, *Архетип краља у Господару прстенова Џ. Р. Р. Толкина* 14

Маша Петровић, *Тумачење приповетке Ђорђе Ђорђевић Иве Андрића* 25

Свет акцената

Невена Милосављевић, *Акцентски систем говора села Брвеница* 31

Појмовник

Страхиња Полић, *Поема* 37

Свет правописа

Марија Запутил, Маја Јовановић Глигоријевић,
Транскрипција имена на примерима из физике 47

Калеидоскоп

Олга Сабо, *Lex-инфо* 58

Школски живот

(приредила Босиљка Милић)

АКТУЕЛНОСТИ

Јадранка Милошевић, *У сусрет државној матури*
Мирјана Стакић, *Награда најуспешнијим такмичарима: Тршић (3. 10–9. 10. 2022)* 60

ЈУБИЛЕЈИ

Дуња Брусин, *Слика Сарајева и Београда у роману Госпођица Иве Андрића* 65

НЕГУЈМО СРПСКИ ЈЕЗИК

Средњошколци Србије у пројекту „#uNjihovimpatikama“ 71
Владимир Милојевић, *Наручје је место сигурности и склониште од сваког зла* 72
Неговање српског језика у Нишу 74

ТАКМИЧЕЊА И КОНКУРСИ 75

1. Такмичење из књижевности-писмени задатак 76
2. Литерарне секције 77
3. Школски листови и часописи 87

АРХЕТИП КРАЉА У ГОСПОДАРУ ПРСТЕНОВА

Џ. Р. Р. ТОЛКИНА

Милица Миланков



Џон Роналд Руел Толкин

СВЕТ
РЕЧИ

14

Откако је Џон Роналд Руел Толкин (1892–1973)¹ написао прве странице о свом скоро непрегледно великом и сложенем фикцијском свету, мотиви, ликови, теме и историја тога света изнова су тумачени, а нова тумачења пишу се и читају и данас. Проучаваоци упоришне тачке својих интерпретација проналазе у најразличитијим аспектима приповедног, али и песничког света овог енглеског писца. Тако се порекло фантастичних бића, генеза ликова, симболички потенцијал описа природе, симболика магијских предмета, мотиви из класичне литературе, повезаност са фолклором европских народа и други проблеми налазе у средишту многих проучавања његовог опуса. Компаративна митологија, фолклористика, историја, историја религије, филологија, филозофија, психологија, екологија – само су неке од дисциплина које деценијама пружају подлогу разноликим анализама *Хобита* (1937), *Господара прстенова* (*Дружина прстена* и *Две куле*, 1954; *Повратак краља*, 1955), *Силмарилиона* (1977), *Незавршених прича* (1980), *Књиге изгубљених прича* (1983, 1984) и других Толкинових дела.

¹ О животу и делу Џ. Р. Р. Толкина видети: Hamfri Carpenter, *Dž. R. R. Tolkien: biografija* (prev. Tatjana Bižić), Albion Books, Beograd, 2012.

Бројност, комплексност и испреплетеност судбина Људи, Хобита, Вилонџака, Патуљака и осталих бића Толкинове прозе и поезије условили су стварање разгранатих интерпретативних мрежа, чији је сваки сегмент подједнако важан при образовању свеобухватне слике света који та бића настањују. Епицентар света изниклог из пера овог универзитетског професора англосаксонске књижевности свакако представља монументални тротомни роман-епопеја *Господар прстенова*. Како би се његова својства могла сагледати на прави начин и из што ширег угла, неопходно је у обзир узети и садржаје *Хобита*, *Силмарилиона*, *Књиге изгубљених прича* и, делом, *Незавршених прича*. Ипак, неминовни исход сваког таквог покушаја добио би форму

дуге и сложене анализе чија би успешна рецепција подразумевала дубоко познавање поменутих дела. Стога би оне студије које не претендују да тумаче већи број дела биле сврсисходне уколико погледају у дубину појединачног дела и проникну у унутрашње законитости његове композиције, тематско-мотивског склопа, идејног слоја и односа међу ликовима. Један могући начин читања укључује препознавање и контекстуализацију одабраних архетипова² у мору ликова и образаца њихових мишљења, осећања и понашања.

Термин „архетип“ употребио је 1919. швајцарски психијатар Карл Густав Јунг (1875–1961), преузевши га из филозофско-теолошке текстуалне традиције из првих година хришћанства. Садржаје колективно несвесног, присутне у сваком појединцу, означио је најпре као „примордијалне слике“, потом као „неличне доминанте

² О термину „архетип“ и његовој генези видети: K. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno* (prev. Bosiljka Milakara i prof. dr Dušica Lečić-Toševska), Atos, Beograd, 2003: 13–50; Helmut Hark, *Leksikon osnovnih jungovskih pojmova*, Dereta, Beograd, 1998: 20–22; Владета Јеротић, *Архетипови*, у: *Глас CDXXVII Српске академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности*, књ. 30 – 2017 (ур. Слободан Грубачић), Српска академија наука и уметности, Београд, 2017: 17–21. Даље излагање о пореклу и значењу термина биће засновано на наведеној литератури.

у психи", да би на крају одабрао термин „архетип". Ови отисци општељудског искуства стицаног у току хиљада година у типичним, увек понављаним ситуацијама, јављају се у свести појединца када се таква праситуација догоди у његовом личном животу. Један од кључних услова за разумевање природе архетипова јесте усвајање разлике између архетипа по себи и архетипске слике реализоване од стране појединца.³ Како је архетип чинилац несвесног, он се у току процеса освешћивања мења, и то у зависности од индивидуалне свести, у којој се испољава. Праискуство човечанства је универзално, а искуство сваког појединца понаособ, колико год он у себи садржао „општу душевну основу надличне природе"⁴, индивидуално је. Потенцијални архетипови похрањени су у колективно несвесном и разликују се од манифестних архетипова, оних који доспевају у свест и испољавају се у облику митова, легенди, бајки или снова.⁵ Према Јунгу, сви архетипови имају и позитиван и негативни аспект. У свом капиталном делу, *Архетипови и колективно несвесно*, наводи их неколико – Персона, Сенка, Мудри Старац, Анимус/Анима, Сопство, Трикстер, архетип Мајке, архетип Детеа и др. Један од основних и можда најуниверзалнијих архетипова јесте Сенка, која

је садржана у свим људима и представља својеврсно начеље Персоне (маске). Персона скрива истински лик Сопства, који свако открива спознајући своју Сенку.⁶

Донекле се ослањајући на швајцарског психијатра, јунговски аналитичари Роберт Мор и Даглас Жилет објавили су 1990. студију *Краљ. Ратник. Чаробњак. Љубавник: поновно откривање архетипова зреле мушке природе*.⁷ Рашчлањујући мушку природу и тумачећи развојне стадијуме преко којих се достиже тачка испољавања „зреле мушкости", аутори уочавају четири темељна архетипа препознатљива у сваком мушкарцу – Краљ, Ратник, Чаробњак и Љубавник.

За потребе читања *Господара прстенова* из архетипске перспективе, ослонићемо се на исходе истраживања двојице аутора о архетипу Краља. Међутим, из више разлога заузимамо извесну дистанцу према поменутој студији. Аутори су књигу писали вођени примењенопсихолошким идејама тзв. „митопоетичког мушког покрета"⁸, актуелног у Сједињеним америчким државама током осамдесетих и деведесетих година XX

века. На обликовање идеја овог покрета умногоме је утицао управо К. Г. Јунг, али су оне пре свега ангазоване природе. Потреба за тенденциозном селекцијом научних чињеница резултирала је поједностављеним, а неретко и погрешним читањима Јунга. Стога ћемо се ми ослонити искључиво на оне оригиналне закључке студије *Краљ. Ратник. Чаробњак. Љубавник*, који нису ангажовани, валидни су изван контекста примењене психологије и донети на основу истраживања К. Г. Јунга, Арнолда ван Генепа, Мирче Елијаде, Џејмса Џорџа Фрејзера и других еминентних проучавалаца из области психологије, етнологије, антропологије, историје релије и фолклористике.

Према Мору и Жилету, архетип Краља има своју двоstrуку Сенку – Тиранина (*The Tyrant*) и Слабића (*The Weakling*). У сваком појединцу би требало да се увек сустичу ова три аспекта једног архетипа (и архетип у свом пуном облику и Сенке), а од степена заступљености сваког од њих зависи структура личности коју чине. Лик *Господара прстенова* чији би слојевитост и унутрашње устројство

⁶ K. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno*: 27–28.

⁷ Наслов оригинала: Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*, HarperSan Francisco, ?, 1990. Наслов на српском језику и сви наводи из књиге дати су у нашем преводу.

⁸ О пореклу термина видети: Shepherd Bliss, *A report on the growing men's movement*, у: *In Context: A Quarterly Of Humane Sustainable Culture*, n. 16. *Gender: Fresh Visions & Ancient Roots*, Context Institute, ?, 1987: 21. и даље.



³ K. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno*: 15.

⁴ K. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno*: 13.

⁵ Владета Јеротић, *Архетипови*, 19.



били додатно осветљени промишљеном применом теорије о архетипу Краља јесте лик Арагорна – Шумара, Страјдера, Изилдуоровог наследника, краља Гондора. Посебност Арагорновог лика приосходи из његове способности да превазиђе Сенке у себи и дозволи архетипу Краља да се развије у пуном облику, што га поставља у позицију истинског престолонаследника гондорског трона.

„Биће опет краљ
онај без круне.”⁹

СВЕТ
РЕЧИ

16

Према Мору и Жилету, Краљ има две главне дужности: уређивање и обезбеђивање плодности и благостања.¹⁰ Када је о Арагорну реч, оне долазе до пуног изражаја тек по његовом крунисању, које наступа на

⁹ Dž. R. R. Tolkien, *Gospodar prstenova, knjiga 1: Družina prstena* (prev. Zoran Stanojević), Književna umetnička zadruka „Stilos”, Beograd, б. г.: 283. Сви наводи у раду биће дати према овом издању. Иако је издање штампано латиничним писмом, цитати ће бити наведени ћирилицом.

¹⁰ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 52. и даље.

једном од завршетака наратива, по уништењу Прстена. Тада се изнова успоставља равнотежа међу ликовима и у свету који настајују, и манифестација архетипа Краља у пуном облику у Арагорновом лику коначно се довршава. Међутим, и у стању неравнотеже (које наступа и траје услед упорне, али привидне надмоћи Зла), пре самог чина крунисања, у одређеним тренуцима и на одређен начин у Арагорну се манифестује архетип Краља у пуном облику. Тиме се сутерише исконска снага краљевског духа¹¹ који Изилдуоров наследник носи у себи много пре него што ће се круна положити на његову главу.

Арагорн, син Араторнов – од Шумара до Краља. Прва појава Арагорна у *Дружини прстена* посредна је. У поглављу „Магла на висоравнима Могила”, Том Бомбадил дарује Фрода, Сема, Пипина и Веселог старим ножевима које су, како сâм каже, исковали

¹¹ Оно што ми називамо „краљевским духом” Мор и Жилет одредили су као „краљевску енергију” (the King energy).

„Људи од Западних Страна”, „непријатељи Мрачног Господара”, о којима даље приповеда: „Мало ко се сада сећа њих [...], а ипак неки још лутају, синови заборављених краљева што ходају у осами, штитећи од зла свет који га је несвестан.” У том часу ни јунаци-наратори ни читаоци нису свесни да ће управо један од таквих Људи са Запада задобити кључну улогу у преиначавању слике света обузетог Злом.¹² Већ у следећем поглављу, „Код знака Пони који се пропиње”, и ликови и читаоци се непосредно сусрећу са Арагорном, којег ипак не упознају под тим именом. Његова прозопографија дата је из Фродове перспективе:

Изненада Фродо уочи да један човек чудног изгледа, лица ишибана ве-

¹² Бољем разумевању важности Арагорновог лика у склопу Толкиновог наративног тикива допринеће и подсећање на чињеницу да композицију *Господара прстенова* чине паралелни токови који се на крају романа сустичу у једној тачки – један је усредсређен на уништење Прстена и последице извршења тог задатка, а други на крунисање краља Гондора.

тровима, који је седео у сенкама крај зида, такође пажљиво слуша тај хобитски разговор. [...] Ноге испружене напред откривале су високе чизме од меке коже које су му добро пристајале, али виделе су много ношења, а сада биле прљаве од скореног блата. Био се чврсто умотао у огртач од тешког тамнозеленог сукна, а упркос топлоти одаје, носио је и кукуљицу која му је сенчила лице; али светлуцање његових очију могло се опазити док је посматрао Хобите.

Привучен изгледом необичног странца, Фродо пита г. Маслочвора, крчмара, за његово име. Маслочворови невербални комуникативни знаци одају његов став према странцу, посредно карактеришући и самог крчмара и странца:

Он? – рече крчмар шепатом, шкиљећи оком, али не окрећући главу. – Не знам, право да кажем. Он је један од оног лутајућег света; ми их зовемо Шумари. Он ретко говори. [...] Како му је право име, никад нисам чуо, али познат је у овој околини као Страјдер. Креће се на околу великом брзином на својим дугим корацима, премда никоме не казује какав то разлог има да жури.

Из Фродове фокализаторске позиције и Маслочворовог субјективно обојеног одговора наслућује се амбива-

лентан портрет Страјдера¹³. Онима којима је непознат делује несвакидашње и непознатљиво, те се због тога успоставља дистанца према њему. Стога овај странац остаје недовољно дефинисан у очима четворице Хобита, што, док се не открије његово право име, омогућава туђа уписивања различитих значења у његову појаву. На тај начин се више карактеризују они који га посматрају него он сам.

Следећи назив који ће се приписати овом Шумару биће, заправо, онај с којим су Хобити већ упознати, али нису знали да се везује за њиховог новог познаника. У поглављу „Многи сусрети“, у Ривенделу, Хобити се поново сусрећу са старим Билбом, који Страјдера ословљава са „Дунедане“. Том приликом се открива да је Страјдер познат под многим именима. Билбо открива Фроду етимологију имена Дунедан, а тиме делом осветљава и Страјдерово порекло – он је „Човек од Запада, Нуменореанац“. На крају Господара прстенова Толкин је оставио неколико додатака са објашњењима појединих елемената његове прозе који треба читаоцу да пружи путоказ за читање и успешно разумевање дела. У шестом Додатку налази се белешка „О Људима“, где писац ближе одређује Нуменореанце. То су људи „велики и моћни, лепа лица

и високи, а распон њихових живота трипут већи но у Људи Средњег света. То су [...] Краљеви Људи, које су Вилвџаци звали Дунедан (вил. Dúnedain).“

Називи Шумар, Страјдер, Дунедан указују се само као маске испод којих се крије личност чија ће се маскама контрастирана величина постепено откривати кроз цео роман. Већ по приспећу у Ривендел, чаробњак Гандалф открива Фроду да је Страјдер заправо Арагорн, син Араторнов, и да је један од ретких своје врсте у Средњем свету. Овај стари мудрац каже како су му Људи са Запада „помагали и раније“, и да ће му бити „потребна њихова помоћ у данима што долазе“. Гандалф тиме наговештава кључне Арагорнове особине: изузетност и моћ. Чињеница да је једном мудром чаробњаку, који често преузима улогу помагача, потребан неко ко ће њему бити од помоћи говори много о ономе од кога ће се помоћ тражити.

По откривању Арагорновог правога идентитета почињу да се откривају и црте његове латентне краљевске природе, односно архетипа који се постепено манифестује. Како краљевство као макросвет не постоји у правом смислу до крунисања, архетип Краља се манифестује кроз Арагорново дело усмерено ка побољшању микросвета, света на који може да утиче и који јесте у стању да учини бољим. Поред тога што уређује и подстиче плодност, прави Краљ је мудар, несебичан, обезбеђује стабилност и

¹³ Страјдер (енг. Strider) је симптоматично властито име које сугерише особу дугих ногу (од енг. гл. *stride*, корачати широким кораком). Зато се касније у тексту романа некада назива и Кракатило.

мир и успоставља и одржава равнотежу.¹⁴ Син Араторнов то непрестано чини испољавајући низ симболичких особина и обављајући низ симболичких радњи, од којих су фундаменталне следеће: испољавање видљивог краљевског достојанства, способност и одговорност при доношењу одлука, моћ исцељења слабих, симболичка смрт и поновно рођење и обнова краљевске снаге крунисањем, што се директно одражава на препород целог краљевства.

Краљевско достојанство. Од велике је важности што су Арагорнова краљевска својства очигледна свима око њега, јер тако живи уздање у ауторитет и уређеност за коју је тај ауторитет надлежан. Билбо експлицира његово видно краљевско достојанство у облику песме чији последњи стих гласи: „Биће опет краљ онај без круне.” Ова нит, коју стари Хобит почиње први да испреда, простреће се до самог чина крунисања краља на крају трећег дела романа. Када се касније Дружина нађе на Великој реци, међу Аргонатима, Стубовима краљева, Фродо доживљава Страјдера као Арагорна:

„Не плаши се!”, рече један чудан глас иза њега. Фродо се осврте и виде Страјдера, а опет не Страјдера, јер временом ишибани Шумар није више био ту. На крми се седео Арагорн, син Араторнов, поносит и усправан, во-



дећи чамац увежбаник завеслајима; његова капуљача била је забачена, а тамна коса лепршала је на ветру, нека светлост била му је у очима: један краљ се враћао из изгнанства у сопствену земљу.

Такође, када наступи час у којем Рохану пред Хелмовим понором прете Саруманове трупе из Изенгарда, Арагорн без двоумљења, с осећањем одговорности и обавезе, говори роханском краљу Теодену: „Ја ћу јахати с тобом”¹⁵. У вртлогу преговора с Орцима, у Арагорновој појави одједном бљесне величина коју носи у себи и која се овом приликом оспољава:

Тако силна моћ и краљевско достојанство откривали су се у Арагорну док је стајао ту, сам изнад разрушених капија пред

војском својих непријатеља, да многи од Дивљих Људи застадоше [...]

У одсудним тренуцима директног суочења са непријатељем, у поглављу „Црна капија се отвара”, Гандалф налаже да се војска бодри повременим дувањем у трубе и бојним усклицима: „Лордови од Гондора дођоше! Нека сви напусте ову земљу или се предају!”¹⁶ Али, осећајући важност симболичком бременитог услика, Имрахил казује: „Не казујте *Лордови од Гондора*. Кажите *краљ Елесар*. Јер то је истина, иако он још није сео на престо.” Хетеро-имаж о Арагорну прераста своје првобитне оквири и израста у *симбол* који бодри, храбри и једини савезничку војску.

Слика коју о Арагорну сви имају не утиче на његову слику о себи самом. Све вре-

СВЕТ
РЕЧИ

18

¹⁴ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 49, 62.

¹⁵ Dž. R. R. Tolkien, *Gospodar prstenova, knjiga 2: Dve kule* (prev. Zoran Stanojević), Književna umetnička zadruka „Stilos”, Beograd, б. г.: 156. Сви наводи у раду биће дати према овом издању. Иако је издање штампано латиничним писмом, цитати ће бити наведени ћирилицом.

¹⁶ Dž. R. R. Tolkien, *Gospodar prstenova, knjiga 3: Povratak kralja* (prev. Zoran Stanojević), Književna umetnička zadruka „Stilos”, Beograd, б. г.: 172. Сви наводи у раду биће дати према овом издању. Иако је издање штампано латиничним писмом, цитати ће бити наведени ћирилицом.

ме у њему успешно опстаје равнотежа између свести о сопственом краљевском пореклу и одговорности коју то порекло подразумева. Одговорност се читава у свему што он мисли, говори, чини и јесте. Арагорн не ствара аутоимаж о тријумфалном сопству, већ снижава себе пред величанственим, горостасним појавама својих претходника. Већ после Билбова песме у Ривенделу он каже: „Мало ја наликујем обличјима Елендила и Изилдура, како стоје исклесани у својој величанствености у дворанама Денеторовим. Ја сам само наследник Изилдуров, нисам Изилдур лично.” Овакав аутоимаж и топос самоунижења до крунисања ће се развити у сасвим супротни хетероимаж. Процес тог преображаја одвија се посредством дела и речи које Арагорн чине истинским наследником гондорског трона и наводе друге да га тако виде.

Способност и одговорност при доношењу одлука. У вези са репрезентативном функцијом краљевског достојанства јесте и умеће доношења исправних одлука које утичу на људе око још некрунисаног краља. Мада није званично овлашћен да уређује свет око себе доношењем одлука које се тичу свих, овај краљ без круне, али с истинским краљевским духом, преузима иницијативу у тренуцима који би без фигуре адекватног вође водили на странпутицу. Приликом сазивања Последње расправе уочи изласка пред Црну капију, Арагорн је тај који има последњу реч и чија се одлу-

ка доживљава као коначна. Прави нуменореански краљ је монарх у правом смислу те речи, владар који има непобитно право да одлучује приликом сабора, расправâ или преговора.¹⁷ Мада истиче како „ још не захтева[м] да заповеда[м] иједним Човеком”, сви признају да су управо његове одлуке исправне и једногласно одлучују да пођу за њим као за својим господаром. Имрахил чак каже: „Његова жеља је за мене заповест.” На овај начин, и пре него што се архетип Краља у њему у потпуности манифестује, Арагорн испољава умеће и моћ да доноси правилне одлуке и уређује своје „микробраљство” сачињено од појединаца који му верују и одређују ток судбоносних догађаја.¹⁸

Моћ исцељења слабих. Још један вид Краљевог доприноса очувању стабилног поретка и утицања на благостање међу поданицима остварује се кроз моћ исцељења болесних и слабих. Чин исцељења немоћних мотив је дубоко уткан у средњовековну представу краља, али и у митове о великим владарима.¹⁹ Реч је о феномену који одликује политичку мисао од средњег века до укидања апсолутистичке монархије. Како се веровало да је краљ *Dei gratia*

rex, сматрало се да кроз његов гест полагања руку на болесног Бог избавља од пошести и смрти.²⁰ Арагорн биљком *Athelas*, „краљолистом”, исцељује Фрода, Фарамира, Јовајну и Мерјадока. Видевши изнемоглог Фарамира и прижељкујући да га излечи краљ којег Гондор више нема, старица Јорета изриче пророчанство: „Руке краља су руке исцелитеља.” Изненађена сазнањем о лековитим својствима краљолиста, износи своје виђење Арагорнове природе: „Ја видим да си један зналац учења, не само ратни заповедник.” Иза њених речи наслуђује се топос пера и мача, који одликује сваког правог владара. Излечивши троје јунака, Арагорн не само да показује своје способности, већ испуњава и пророчанство о краљу Гондора²¹, чиме се симболички још више успиње до трона.

Симболичка смрт и поновно рођење. Преломни тренутак на Арагорновом путу ка статусу крунисаног краља

²⁰ Видети: Frank Barlow, *The King's Evil*, у: *The English Historical Review*, Vol 95, No. 374 (Jan., 1980), Oxford University Press, pp. 3–27.

Краља који исцељује уз благодат Божју помиње у Шекспир у *Макбету*: „.... i ja sam,

Otkad se bavim tu u Engleskoj,
Dobroga kralja često gledao
Kako to krajnje čudno delo vrši.
Kako od neba izmoli tu milost,
Jedino on će znati; ali on
Okruženi oве čudnovati,
Sve naduvane i u ranama,
Da ih je prosto žalost gledati,
Isceľuje i tamo gde od njih vidari dižu ruke.” (Viljem Šekspir, *Makbet*, IV:3, у: *Celokupna dela Viljema Šekspira*, knjiga 5 (ur. Zorica Milosavljević), Kultura, Beograd, 1966: 320)

²¹ David Harvey, *The Song of Middle-Earth*: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths: 138.

¹⁷ Humphrey Carpenter (ed.), *The Letters of J. R. R. Tolkien*, HarperCollins Publishers, London, 2006: 324.

¹⁸ О Арагорној улози у Последњој расправи видети: David Harvey, *The Song of Middle-Earth*: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths, HarperCollins Publishers, London, 2016: 138.

¹⁹ David Harvey, *The Song of Middle-Earth*: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths: 138.

јесте катабаза. Како би купио војну снагу уз помоћ које би заштитио Минас Тирит, Арагорн с Леголасом и Гимлијем пролази кроз Мрачна врата испод планине Двиморберг, која воде на камену Ерех. Тамо пребивају несмирене душе мртвих Људи који су у прошлости прекршили завет дат Изилдуру. Једини којем би одговорили истовремено је и онај који би могао да им пружи могућност испуњења заклетве – Изилдуров наследник. Зато се „баш пред поноћ“, у лимиално доба, кроз пределе који се описују као „сиви“, „црни“, „ужасни“, „тамни“, „влажни“, „мртви“, „претећи“, тројица јунака приближавају Мртвима, ступајући у предео који Гимли експлицитно одређује као „подземље“. Армија Заветоломаца пружа помоћ будућем краљу, који одржава своје обећање и предаје их спокоју. Арагорнов силазак у свет сени касније се препричава и задобија обресе симболичке радње. Теоден препричава давни догађај везан за прилазак свету Мртвих – на Мрачним вратима се чуо глас старца који је седео на прагу: „Пут је затворен. Он би начињен од оних што су Мртви, и Мртви га чувају, док време не дође. Пут је затворен.“ „То време“²²,

²² У оригиналу стоји „the time“, где одређени члан сутерише симболичку маркираност тренутка у којем ће доћи до фундаменталног преокрета у односима Добра и Зла у свету. (Навод из: J. R. R. Tolkien, *The Return of the King*, being the third part of *The Lord of the Rings* (ed. Christopher Tolkien), HarperCollins Publishers, London, 2017, 1044)

симболички маркирано време које ће донети промене фундаменталне за судбину Средњег света, Арагорново је време. Теоден истиче и како се никад нико није одважио да пође путем ко води до Ереха. Толкин не само што контрастира застрашујући изглед предела и Арагорнову решеност да њиме ходи, већ наглашава утицај његове храбрости на друге. Гимлију је тешко да схвати изостанак страха у сину Араторновом и признаје да га је од сопственог страха спасла само „воља Арагорнова“. Леголас додаје: „И љубав за њега“, подсећајући да је истински Краљ вољен од стране својих поданика. Изузетност будућег краља Гондора потцртана је речима Теодона и Јомера, који за њега кажу да је „краљевски Човек узвишене судбине“ и „Човек великог срца“, чијој су вољи покорне „чак и сени Људи“. Очигледна је вишеструка потврда Арагорнове вредности, која се у свом зениту приказује управо у часу када наследник гондорског трона силази међу мртве, симболички умирући, и, у сред подземља, успева да учини оно што нико пре њега није, симболички се изнова рађајући.²³ Ова митска сцена иницијације подсећа на нужну испреплетаност мотива смрти и мотива препорађања²⁴ у часу преласка

²³ David Harvey, *The Song of Middle-earth: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths*: 136–138.

²⁴ Мирча Елијаде, *Свето и профано* (прев. Зоран Стојановић), Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2003: 199–200.

из стадијума нижег на стадијум вишег искуства, и чак је потенцијални далеки одјек митске представе бога који умире и васкрсава²⁵. Овај циклус омеђен смрћу и препородом у потпуности се довршава по крунисању Арагорна за краља Гондора.

Крунисање и препород краљевства. Након симболичке смрти и поновног рођења по изласку из света сени, а пре крунисања, Арагорн је у једном кратком, али симболички прегнантном тренутку суочен с могућношћу манифестације архетипа Краља-Сенке. Реч је о часу када се Црна капија отвара и кроз њу иступа Сауроноу изасланик ради преговарања. Његове речи упућене наследнику гондорског трона служе као крајња провера Арагорнове већ много пута испушене краљевске природе:

Више је потребно да се начини краљ од комада виловњачког стакла или гејака какви су они. Шта? Па сваки разбојник брегова може да се покаже с исто тако добрим следбеницима.

Описани тренутак показује Арагорнову решеност да не дозволи остварење потенцијала архетипа Сенке у себи. Једни одговори које даје Сауроноу изасланику

²⁵ О богу који умире и васкрсава видети: Džejms Džordž Frejzer, *Zlatna grana: proučavanje magije i religije* (prev. Živojin V. Simić), BIGZ, Beograd, 1977; Henri Frankfort, *Kingship and the Gods: A study of Ancient Near Eastern Religion as the Integration of Society & Nature*, The University of Chicago Press, Chicago & London, 1978: 181–212.

јесу мудро ћутање и невербални окршај погледима.

Након коначно довршеног низа тријумфалних догађаја који су приближавали Арагорна гондорском трону, наступа чин крунисања, који употпуњава његову краљевску природу и образује краљевску личност. Слика крунисаног краља саткана је од кључних одлика његове личности и контрастирана је Арагорновом аутоимажу с почетка романа²⁶, када је изнад себе поставио величину старих краљева:

А када се Арагорн диже, сви који га видеше гледали су у тишини, јер чинило им се да им се сада открио први пут. Висок као краљеви мора од старине, стајао је над свима који су били близу; дрван по данима се чинио, а ипак у цвету мужевности; и мудрост је почивала на његовом челу, и снага и исцељење су били у његовим шакама, и нека светлост била је око њега.

Тек по крунисању се довршава манифестација архетипа Краља у пуном облику и Арагорн је у стању да испуни своје две главне дужности – да уређује и обезбеђује плодност и благостање у краљевству. Уређује се, с једне стране, доношењем закона²⁷, а с друге, по прин-



ципу аналогном космичким законитостима уређености²⁸. Арагорн у данима после крунисања изриче пресуде, што се може тумачити као вид законодавне делатности, али и влада под окриљем древних закона, којима се и сâм повинује²⁹, јер су закони изнад правог Краља³⁰. Сâм Толкин у једном писму помиње како се Арагорн после крунисања труди да *уреди* (енг. *to bring some order*) живот у Гондору.³¹ Други аспект уређивања везан је и за другу дужност коју краљ врши. До успоставе благостања долази се кроз функционалан однос владара и народа, давањем благослова и подстицањем добродетељи. Посредством пријема, показивања правичности, указивања почастиврим појединцима и на-

грађивања изузетних, Краљ обезбеђује опстанак Добра у краљевству.³² Арагорну после крунисања

посланства дођоше од многих земаља и народа, од Истока и Југа, и од граница Мрке шуме, и од Данленда на Западу. И краљ подари опроштај Источњацима који су се предали, и одасла их слободне, и склопи мир с народима Харада; и робове Мордора он ослободи и даде им све земље око језера Нурнен да буду њихове. А беху доведени пред њега многи да приме похвалу и награду за своју срчаност.

Можда је у светлу ове чињенице најупечатљивија сцена полагања круне на главу, када Арагорн недвосмислено именује Фрода као стварног јунака и Гандалфа као Мудрог Старца без којег се на пут избављења од Зла не би ни пошло:

Трудом и храброшћу многих дошао сам ја до свог наслеђа. У знак тога хоћу да Носилац Прстена донесе круну мени, а нека ми је Митрандир положи на моју главу, ако хоће; јер он је био покретач свега што је постигнуто, и ово је његова победа.

Изглед краљевства у дослуху је са краљевим опхођењем према народу и одражава принцип уређености

³² Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 61.

²⁶ Wayne G. Hammond and Christina Scull, *The Lord of the Rings: A Reader's Companion*, HarperCollinsPublishers, London, 2014: 235.

²⁷ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 54.

²⁸ Мирча Елијаде, *Свето и профано*, 81–109.

²⁹ Humphrey Carpenter (ed.), *The Letters of J. R. R. Tolkien*: 324.

³⁰ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 56.

³¹ Humphrey Carpenter (ed.), *The Letters of J. R. R. Tolkien*: 104.

космоса, у којем влада хармонија:

За његовог времена Град је учињен лепшим но што је икада био, чак и за дана његове прве славе; и био је пун дрвећа и водоскока, и капије су му биле сковане од митрила и челика, а улице поплочане белим мрамором; [...] и све је било исцељено и учињено ваљаним, и куће су биле пуне људи и жена и дечјег смеха, и ниједан прозор није био слеп, нити и једно двориште празно.

Савладавање хаоса, односно Зла, услов је за успоставу реда, а ред је један од предуслова за остварење плодности краљевства.³³ Краљевство стање се одражава на стање краљевства³⁴, па и његову плодност, а смрт старог и рођење новог владара узрокују обнову целог краљевства³⁵. Арагорнов симболички препород (започет преговорима с Мртвима, довршен крунисањем) обезбеђује препород целе земље, у којој

СВЕТ
РЕЧИ

22

Дворишту водоскока уместо свелог и јаловог, чиме се круг обнове затвара³⁶:

Онда Арагорн нежно положи шаку на младицу [...] и извади је без озледе и однесе назад до Цитаделе. Онда је свенуло дрво извађено из корена, али с поштовањем; и нису га спалили, него су га положили да почива у тишини Рат Динена. И Арагорн засади ново дрво у Дворишту крај водоскока, и хитро и радосно поче оно да расте; и када је наступио месец јун, било је покривено цветовима.

Иако заузима средишње место у успостави равнотеже, Арагорн је, попут истинског Краља, свестан своје смртности³⁷ и ефемерности и цикличности владавине Људи:

„Али ја ћу умрети“, рече Арагорн, „јер ја сам смртан, и премда ћу, будући да сам што јесам, и од чистог соја од Запада, имати живот много дужи него други Људи, ипак је то тек кратко време.“

Час Арагорновог крунисања уследио је само као потврда онога што он све време јесте. До чина полагања круне од сребра и драгог камења на краљеву главу, он је безброј пута подсетио да на

својој глави већ носи круну краљевског достојанства, исправних одлука, моћи исцељења и потенцијала обнове краљевског духа. Арагорн као да је носилац стилизоване „невидљиве круне“ (*corona invisibilis*), која је у политичкој мисли средњег века представљала круну сачињену од показатеља наследног континуитета и владарских права и привилегија³⁸. Та круна не идентификује се са самим владаром, јер почива на трајним вредностима које смртни краљеви само преносе из генерације у генерацију, посредујући у манифестацији владарског духа.

Господар прстенова Џ. Р. Р. Толкина, мада отворен за темељну интерпретацију тек у заједништву са другим делима овог енглеског писца, нуди могућности појединачних тумачења заснованих на конкретним литерарним проблемима. Једно од могућих полазишта таквих тумачења може бити контекстуализација одабраних архетипских структура у јунацима романа.

Према Карлу Густаву Јунгу, архетип представља одјек општељудског искуства таложеног у току свеукупне историје човечанства у типичним, увек понављаним ситуацијама, који се у свести појединца јави када му се таква праситуација догоди у на плану личног искуства. Архетипови, који припадају домену колективно несвесног, манифестују се у сваком

³³ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 58–59.

³⁴ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 59.

³⁵ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 50;

³⁶ David Harvey, *The Song of Middle-Earth: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths*: 139.

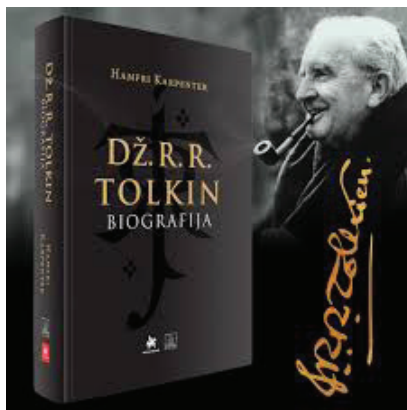
³⁷ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 70–71.

³⁸ Ernst Kantorovic, *Dva kraljeva tela: Studija o srednjovekovnoj političkoj teologiji* (prev. Ljiljana Nikolić), Fedon, Beograd, 2012: 429.

појединцу на начин који одређује природа свести у којој се јављају. Јунг посебно истиче архетип Сенке, који је садржан у сваком појединцу и представља наличје Персоне, чија је улога скривање стварног lika Сопства. Сопство се открива тек спознајом Сенке.

Подстакнути учењем швајцарског психијатра, јунговски аналитичари Роберт Мор и Даглас Жилет објавили су студију *Краљ. Ратник. Чаробњак. Љубавник: поновно откривање архетипова зреле мушке природе*, у којој износе своје виђење стадијума развоја личности до тачке достизања „зреле мушкости“ и уочавају четири архетипа универзална за сваког мушкарца. Када се за потребе компаративне, литеарно-психолошке анализе од стране тенденциозни слојеви поменуте студије, могуће је ексцерпирати закључке формиране уз консултовање истраживачких достигнућа самог Јунга, Елијаде, Фрејзера и других признатих научника. Анализом теорије о архетипу Краља и њеном применом при интерпретацији романа *Господар прстенова* стичу се драгоцени увиди у конститутивне особине Арагорновог lika.

Према Мор и Жилету, архетип Краља има трочлану структуру и чини га архетип Краља у пуном облику са својим двома Сенкама – Тиранином, активним полом, и Слабићем, пасивним полом. Степен реализације црта архетипа Краља у пуном облику и Сенке у Арагорновом лику одређује



структуру и квалитет владарске личности.

Јунговски аналитичари скрећу пажњу на две основне краљевске дужности – уређивање и обезбеђивање плодности и благостања. Арагорн ће бити у стању да их у потпуности изврши тек када званично постане краљ Гондора. Пре тог тренутка кроз његове поступке манифестују се тек поједине особине архетипа Краља у пуном облику које сутеришу снагу аутентичног краљевског духа. Најпре предочен као неодређени Човек са Запада, потом Шумар, Страјдер, па Дунедан, Арагорнов лик градивно се открива испод маски које падају у часу када га у Ривенделу Дружина упозна као Изилдуоровог наследника. Од тада постају видљиве и његове изузетност и моћ, исказане кроз мудре и несебичне гестове којима тежи да успостави стабилност, мир и равнотежу у микросвету унутар свог делокруга. Символичке одлике и радње које му то омогућавају су: испољавање краљевског достојанства, способност и одговорност при доношењу одлука, моћ исцељења не-

моћних, симболичка смрт и поновно рођење, и обнова краљевске снаге крунисањем, уз одјек на плану препорода целокупног краљевства.

Краљевско држање увиђају сви у Арагорновом окружењу, што омогућава опстанак вере у ауторитет и уређеност система који се на тај ауторитет ослања. Билбо испевава песму која предвиђа Арагорново крунисање, Фродо освешћује припадност сина Араторновог горостасним краљевима од старине, па чак и непријатељ не може да порекне краљевску величину овог наизглед само Шумара. Цела савезничка војска пред последњи војни окршај бодри се клицањем његовог краљевског имена. Овакав хетероимаж Арагорн је завредео и умећем доношења одговорних одлука које утичу на судбине многих. После пада Гандалфа у Морији и на Последњој расправи Изилдуоров наследник преузима иницијативу управљања онима према којима осећа одговорност. Мада без физичке круне на глави, користи право и испуњава обавезу да одлучује како би они који се у њега уздају имали на кога да се угледају.

Арагорнова вештина исцељења слабих и болесних има велику улогу у формирању архетипске слике његовог краљевског lika. Мотив излечења (*the Touching for the King's Evil*) саставни је део многих митова и политичких представа о краљевима од средњег века до укидања апсолутистичких монархија, када се веровало да је владар

Божји помазаник, а помиње га и Шекспир у трагедији *Макбет*. Биљком *Athelas* Арагорн вида Фрода, Фарамира, Јовајну и Мерјадока. Лечећи рањене у Кућама исцељења, он истовремено испуњава и пророчанство о исцелитељским моћима краља Гондора.

Арагорнов изразито симптоматичан поступак који открива још један слој архетипске слике Краља јесте катабаза. Сусрет са армијом Мртвих, Заветоломаца, у поноћ, у подземном свету, и повратак у свет живих немишљен је догађај који се препричава и карактеризује будућег краља као Човека великог срца и ретке врлине. Символички умирући и изнова се рађајући, у колоплету мотива смрти и мотива препорађања, Арагорн подсећа на древне краљеве/богове који умиру и васкрсавају зарад успоставе равнотеже и под-

стицања плодности на овом свету. Путем ка успостави равнотеже Арагорн све време иде, а оба циља у потпуности се постижу по његовом крунисању.

Крунисање Арагорна за краља Гондора тренутак је којим се бележи почетак препорода целог краљевства, јер је владар у могућности да изврши своје дужности уређивања и обезбеђивања плодности и благостања. Краљ уређује доношењем закона и спонтано имитирајући образац космичке уређености. Арагорн изриче пресуде под окриљем древних закона којима је и сам дужан да се повинује. Како би се створили услови космичког реда, Краљ успоставља функционалан однос са својим народом, демонстрира правичност, даје благослове и наградом подстиче доброту и врлину. Новокрунисани гондорски краљ

одржава пријеме, дарује опроштаје, склапа мир, ослобађа заточене и награђује храброст. Као истински Краљ, исказује поштовање према истакнутим јунацима који су допринели победи Добра, чак и себе смештајући у позицију њихових подређених. Захваљујући краљевом искреном и поверљивом односу са народом, краљевство одражава космички ред, одликован хармонијом. Витализам и омнифертилитет назначени су сликом младице Најстаријег од Дрвећа, која заузима место старог и осушеног Дрвета у Дворишту водоскока у Минас Тириту. Наспрам слике обновљене плодности Гондора – или у дослуху с њом – стоји Арагорнова свест о сопственој смртности и цикличности владавине Људи, чиме се довршава манифестација архетипа Краља у пуном облику.

